

Мацейків Т. І.
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Інститут педагогіки
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ – ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ

Однією з ключових компетентностей учнів є громадянська компетентність, під якою розуміють інтегративну якість особистості, сукупність знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань, які допомагають особистості усвідомити своє місце в суспільстві, успішно реалізуватися як громадянину держави. Громадянська компетентність формується у навчальному процесі засобами різних предметів і виховних впливів, здійснюваних вчителями та класним керівником. У структурі громадянської компетентності, як і кожної ключової, виокремлюють такі компоненти: когнітивний- певна сукупність громадянознавчих знань; ціннісний – наявність в учня ціннісних орієнтацій, які визначають громадянські цільові установки, ставлення, позицію особистості; діяльнісно- процесуальний – систему умінь і навичок, що створюють можливість для ефективного функціонування і самореалізації людини в соціумі та демократичній державі.

Значну роль у формуванні громадянської компетентності особистості належить старшій школі, яка розширює знання учнів про процеси та явища суспільного життя, права людини, сприяє формуванню громадянської позиції людини, її ціннісних орієнтацій. На цьому ступені формується готовність захищати свої права, права інших людей, будувати індивідуальну й колективну діяльність. В програмному документі «Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні» є спеціальний розділ «Національне та громадянське виховання», в якому зазначено: «Освіта спрямована на втілення в життя української національної ідеї, виховує громадянина і патріота України, виховує любов до української мови і культури, повагу до народних традицій» [1, с. 23].

Вітчизняна історія як навчальний предмет відкриває значні можливості для формування громадянської компетентності старшокласників. Аналіз навчальних програм і підручників свідчить, що у змісті навчального предмета є значні можливості для виділення, акцентування й засвоєння учнями громадянознавчих знань. Категоріальний апарат навчального предмета містить значну кількість громадянознавчих понять. Серед вимог до навчальних досягнень учнів – необхідність розвитку громадянських умінь, навичок, формування відповідних емоційно-ціннісних орієнтацій. Навчальні програми і підручники надають учителю можливість використовувати активні форми і методи організації навчальних занять, що сприяють формуванню громадянської компетентності учнів.

Зміст історичної освіти має забезпечити ефективне формування трьох складових громадянської компетентності особистості: когнітивної, мотиваційної та операційної. Когнітивна складова формування громадянської компетентності реалізується через інформаційний компонент історичного змісту. Операційна складова може бути

значною мірою сформованою через відповідні методи, форми, технології навчання. Мотиваційна складова формується за умови відповідної взаємодії вчителя і учнів та емоційно – оцінювальної діяльності, яка пронизує всі елементи навчання й безпосередньо передбачена у результатах навчання.

В процесі констатувального експерименту досліджувався стан формування громадянської компетентності старшокласників за існуючої масової практики навчання. Аналіз отриманих даних свідчить, що формування громадянської компетентності учнів посідає поки що недостатнє місце у навчальному процесі загальноосвітніх навчальних закладів. Значна частина учителів недостатньо обізнана з тим, у чому полягає сутність формування громадянської компетентності учнів як окремого завдання історичної освіти. Мало уваги приділяється інноваційним формам навчальних занять, впровадження яких створює умови для формування активної особистості, громадянина, толерантного ставлення до інших.

Результати констатувального дослідження показали, що в діяльності навчальних закладів з формування громадянської компетентності учнів старших класів у процесі навчання історії наявні певні недоліки, зокрема:

- 1) не простежується чітко науково- обґрунтована система цієї роботи;
- 2) не завжди скоординовані дії вчителів різних предметів, спрямованих на формування громадянської компетентності учнів;
- 3) не системно застосовуються пізнавальні, проблемні та аналітичні завдання, спрямовані на розв'язання завдань формування громадянської компетентності учнів;
- 4) на уроках часто вивчається переважно зовнішні характеристики подій і явищ, фактологічний матеріал.

Ці негативні чинники обумовлюють переважно низький рівень сформованості громадянської компетентності старшокласників і підтверджують необхідність нової моделі навчання для втілення її в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України.

Методика формування громадянської компетентності старшокласників на уроках історії України передбачає, посилення у змісті навчання громадянськознавчих знань та системне оволодіння ними старшокласниками, приділення вчителями уваги формуванню громадянських умінь учнів як окремого завдання навчального процесу, обов'язкове застосування інтерактивних технологій навчання, що максимально активізували позицію учня у навчанні. Така побудова методики експериментального навчання дозволила повністю забезпечити реалізацію сформованих та теоретично обґрунтованих умов формування громадянської компетентності старшокласників у навчанні вітчизняній історії.

Експериментальне навчання було побудоване з урахуванням методичних умов формування громадянської компетентності старшокласників: орієнтування результатів навчання на цілеспрямоване формування складових громадянської компетентності особистості; внесення у навчальний зміст курсу історії України сюжетів, що забезпечують формування в учнів громадянськознавчих знань, способів діяльності, цінностей, ставлень; організація навчального процесу, що забезпечують постійну активну позицію учнів у навчанні. Вони реалізовувалися у змісті експериментальних уроків та технологіях організації процесу навчання вітчизняної історії.

Формувальний експеримент підтвердив коректність сформульованої гіпотези й запропонованої моделі формування громадянської компетентності учнів на уроках історії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. – К.: Школяр, 2017. – 24 с.

Сотер М. В.

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та безпеки життєдіяльності

*Первомайська філія Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова
м. Первомайськ, Миколаївська область, Україна*

РОЗШИРЕННЯ ЛОКАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯК УМОВА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Стрімкі зміни, інтеграційні процеси, швидкі темпи наукового та технічного прогресу, що відбуваються в сучасному суспільстві диктують нагальну потребу у розширенні локального освітнього простору (освітнього простору окремого навчального закладу) здобувачів вищої освіти, зокрема інженерних спеціальностей, задля їх якісної і продуктивної підготовки до професійної міжкультурної взаємодії з іноземними колегами. Це, насамперед, пов'язане з необхідністю узгодження сучасних викликів підготовки фахівців інженерних спеціальностей з регіональними потребами (національно-регіональний освітній простір), потребами країни (освітній простір країни), а також стратегічними потребами європейського (континентальний освітній простір) та світового (глобальний освітній простір) суспільства.

Нині, до сучасного інженера висувається низка ключових вимог щодо оволодіння не лише фаховими знаннями, уміннями і навичками, а й професійно-особистісними навичками та якостями, які сприяють глибшому й ґрунтовнішому опануванню різними видами діяльності (навчальною, пізнавальною, професійною). Вагоме місце посідають також поважливе, толерантне ставлення до людей; вияв терпимості до співрозмовника, готовність до діалогу; уміння вислухати, з розумінням поставитись до опонента; уміння співпереживати; уміння оцінювати ситуацію різнопланово, заздалегідь прогнозуючи її можливі наслідки; вміння передбачати й не допускати різного роду конфліктних ситуацій, за потреби швидко й мобільно їх долати/вирішувати, уміння знаходити компроміси; вміння брати на себе відповідальність та ініціативу за розв'язання поставлених задач, прийняття конструктивних рішень, виявляючи при цьому творчість, винахідливість, креативність тощо; вміння працювати у команді враховуючі й таку, яка включає представників різних лінгвокультурних спільнот; уміння підтримувати рівноправні суб'єкт-суб'єктні стосунки під час спілкування і взаємодії; вміння налагоджувати взаємозв'язки, співпрацювати; прагнення до постійного самовдосконалення й за необхідності роботи над собою та ін.

Усі вказані якості разом із фаховими знаннями, уміннями і навичками, а також із знанням іноземної мови, техніки передачі інформації за допомогою вербальних і невербальних засобів комунікації, стратегій спілкування відповідно до ситуацій